

ÚLOHY A FUNKCIE FILOZOFIE V ŽIVOTE A PRAXI SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI

RUDOLF ŠÍMA, Katedra marxistickej filozofie, Filozofická fakulta UK, Bratislava

ŠÍMA, R.: The Tasks and Functions of Philosophy in the Life and Practice of Socialist Society. *Filozofia* 33, 1978, No 1, p. 32—49

The author considers, in the present paper, the task and the function of Marxist-Leninist philosophy in the life and practice of socialist society in general, and especially in the stage of building-up a developed socialist society. Extraordinary attention is paid to the content of individual functions of philosophy and their classification.

In his considerations the author starts namely from the task of philosophy towards practice and life of the society in which philosophy has the highest aim and the deepest sense. This task is solved in the dialectical unity with the inner task of philosophy, directed to the proper permanent improvement.

The author indicates the practical-changing function as the elementary one of Marxist-Leninist philosophy. It is from this function that all other functions of Marxist philosophy start, in it they connect and into it they flow.

It is with the practical-changing function that such elementary functions of Marxist philosophy are organically connected: the theoretical-cognitive function, the world-outlook function and the ideological one. From these elementary functions the author derives further functions of Marxist philosophy as: the critical-revolutionary one, the methodological one, the integrational, the educational the axiological, the organizational-controlling one. All these functions are in dialectical connection and conditionality. The revolutionary practice is their integrational basis.

V doznievaní osláv 60. výročia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie začíname oslavy 30. výročia februárového víťazstva pracujúceho ľudu Československa nad reakciou. Tieto dve jubileá navzájom úzko súvisia a sú pre život a osud ľudu a národov Československa veľmi významné. Veľký október otvoril novú epochu ľudstva, epochu prechodu od kapitalizmu k socializmu a komunizmu. Na túto cestu ako prvé vystúpili národy a ľud Sovietskeho zväzu. Víťazný február znamenal, že aj ľud a národy Československa nastúpili cestu výstavby socializmu, na cestu realizácie ideí VOSR.

Tridsaťročné dejiny budovania socializmu v Československu potvrdili správnosť nastúpenej cesty k socializmu a dokázali, že náš pracujúci ľud pod vedením robotníckej triedy na čele s Komunistickou stranou Československa vcelku úspešne zvládol náročné a zložité úlohy tohto procesu. Prekonal pritom najrozličnejšie ťažkosti a problémy, odolal tlakom a nástrahám domácich i zahraničných nepriateľov. Vyriešil také sociálne, národné, kultúrne a ľudské problémy, ktoré sa neriešili, alebo nemohli vyriešiť po celé desaťročia, ba i stáročia. Idey marxizmu-leninizmu a socializmu hlboko a trvalo zakotvili v myslení a konaní

širokých más pracujúceho ľudu. Po ceste budovania socializmu kráča náš ľud neochvejne vpred.

XIV. zjazdom KSČ sme nastúpili do novej etapy budovania socializmu v Československu, do *etapy budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti*. Jej obsah a ciele precizoval XV. zjazd KSČ. Táto etapa sa vyznačuje „najmä spájaním výsledkov vedeckotechnickej revolúcie s novými spoločenskými vzťahmi, komplexným riešením politických, sociálno-ekonomických, kultúrnych a ideovo-politických otázok, ktoré umožňujú uspokojovať neustále rastúce potreby ľudí“. (1, s. 33) Je charakterizovaná ešte náročnejšími a zložitejšími úlohami, ako boli v predošlých etapách socialistickej výstavby. Ich splnenie má zaktivizovať existujúce možnosti, odhaliť všetky neprejavované možnosti a rozvinúť všetky prednosti socialistickeho zriadenia, aby plne vynikol jeho tvorivý charakter a humánna podstata. Ide skutočne o úlohy nielen veľkolepé, ale aj nesmierne náročné najmä na všestrannú aktivizáciu subjektívnych činiteľov.

Veľké, zložité a náročné úlohy sú aj pred našim marxisticko-leninským filozofickým frontom. „Všeobecné zákonitosti výstavby socializmu a komunizmu treba vyjadrovať v raste skúseností o vždy hlbšej podstate a mnohotvárnosti systému danej spoločenskej reality“ — zdôraznil s. Brežnev pred predstaviteľmi Akadémie vied socialistickej krajín. Filozofia má v tomto procese významné a nezastupiteľné poslanie. Komunistická strana Československa, ktorá svojou politikou cielavedome organizuje a riadi zložitý proces budovania socialistickej a komunistickej spoločnosti, sa pri vypracovávaní reálneho budovateľského programu a plánov ekonomickej, politickej, sociálnej a kultúrnej výstavby, ako aj v celej svojej poznávacej, výchovnej i organizačno-riadiacej funkcii opiera o teoreticko-metodologické a svetonázorové východiská a princípy marxisticko-leninskej filozofie a používa materialistickú dialektiku ako metodologický základ vlastnej praxe. Vďaka filozofickému zdôvodneniu získava revolučná prax koncepcno-systémový, cielavedomý a perspektívny charakter. Sama filozofia sa stáva organickou zložkou živej revolučnej praxe budovania socialistickej spoločnosti, nástrojom nielen poznávania, ale aj revolučného pretvárania skutočnosti. Marxistická filozofia je na jednej strane reflexiou najvšeobecnejších zákonov vývoja prírody, spoločnosti a myslenia, globálnym obrazom sveta a najvšeobecnejším projektom hybných síl a vývoja spoločnosti vcelku a jej oblastí a rovín osobitne. Na druhej strane je odpoveďou na aktuálne problémy života a praxe konkrétnej spoločnosti a jej ľudí. V revolučnej socialistickej praxi a politike komunistickej strany nachádza filozofia živý a neusínajúci zdroj vlastného tvorivého revolučného rozvoja, svoj hlavný cieľ a najhlbší zmysel. Revolučná prax komunistickej strany sa filozofickým nasýtením stáva najvyššou formou dialektickej jednoty filozofie, ideológie a politiky. (Pod filozofiou tu rozumieme filozofiu v celom jej komplexe a nielen tie zložky, vďaka ktorým je zložkou ideológie.

Rovnako pod politikou tu rozumieme politiku v celej jej bohatosti a jednote teórie a praxe a nielen tie jej zložky, ktorými je časťou ideológie.) Bez marxisticko-leninskej filozofie niet koncepcnej revolučnej komunistickej praxe a bez nej niet marxisticko-leninskej filozofie. Schopnosť marxistickej filozofie v špecifickej forme svojím kategoriálno-pojmovým systémom a filozofickým jazykom reflektovať a objasňovať aktuálne problémy života a praxe človeka a spoločnosti patrí k jej najnáročnejším úlohám a k najvýznamnejším kvalitám. Základným poslaním našej filozofie je, aby bola na úrovni objektívnych potrieb spoločenského vývoja a politiky strany, ktorá tento vývoj organizuje a riadi.

Dejiny a historické skúsenosti komunistického revolučného hnutia potvrdzujú, že jeho úspechy boli podmienené vo väčšej miere, ako sa to na prvý pohľad zdá, jednotou revolučnej praxe a filozofie. Problémy a neúspechy tohto hnutia boli zase spôsobené predovšetkým narušením tejto jednoty. Aj pomerne krátke tridsaťročné dejiny praxe výstavby socializmu v Československu potvrdzujú, že hlbinnou príčinou a permanentným zdrojom chýb dogmatizmu i revizionizmu bolo nepochopenie a narušenie dialektickej jednoty marxisticko-leninskej teórie vcelku a najmä filozofie na jednej strane a komunistickej revolučnej praxe na druhej strane. Bez marxisticko-leninskej filozofie neexistuje dôsledné dialektické myslenie ako základ prekonania revizionizmu a dogmatizmu i obrany proti nim.

30. výročie víťazstva československého ľudu nad reakciou a najmä tridsaťročné dejiny budovania socializmu v Československu, ktoré znamenajú aj cielavedomé uplatňovanie marxisticko-leninskej filozofie v revolučnej praxi a jej rozvíjanie na základe tejto praxe, sú vhodnou príležitosťou na to, aby sme vo svetle zovšeobecnených skúseností a najmä na základe konkrétnych potrieb ďalšieho rozvoja socialistickej spoločnosti v Československu hlbšie objasnili dialektiku vzťahu marxisticko-leninskej filozofie a revolučnej praxe výstavby socializmu, predovšetkým úlohy a funkcie filozofie v živote a praxi socialistickej spoločnosti v etape budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Otázku podstaty úlohy a funkcie filozofie pri poznávaní a pretváraní spoločnosti principiálne nastolili a v zásade vyriešili už klasici marxizmu Marx a Engels. Bolo to najmä v známych *Tézach o Feuerbachovi* a v koncentrovanej podobe v 11. téze, v ktorej Marx zdôraznil: „Filozofi svet len rozlične vysvetľovali, ide však o to, aby sme ho zmenili.“ (2, s. 15) Nešlo pritom o hocikakú, ale o revolučnú komunistickú premenu skutočností. Preto existujúcu spoločnosť neidentifikoval len ako zlú, ale ako buržoáznú. Proti nej nepostavil abstraktnú dobrú, ale konkrétnu socialisticкую spoločnosť. Objavenie komunistickej revolučnej praxe a jej hlavného subjektu — proletariátu, vedeného komunistickou politickou

stranou, patrí k najväčším objavom klasikov marxizmu. Marxistická filozofia sa rodila a rozvíjala v organickom spojení s revolučným hnutím proletariátu, ktoré je reálnou formou dôslednej emancipácie človeka a ľudstva. Už mladý Marx zdôraznil: „Hlavou tejto emancipácie je filozofia, srdcom je proletariát. Filozofia sa nemôže uskutočniť bez zrušenia proletariátu (ako vykorisťovanej triedy, v ktorej bytí a živote je stelesnená všetka neľudskosť buržoáznej spoločnosti (R. Š.), proletariát sa nemôže zrušiť bez uskutočnenia filozofie.“ [3, s. 23] Uskutočnenie filozofie v revolučnej praxi predpokladalo jej zrušenie ako špekulatívnej teórie odtrhnutej od konkrétnej reality a praxe jej premeny.

Marxistická filozofia ako najvšeobecnejšia teória reálnej skutočnosti a metodológia jej poznávania sa začlenením do revolučnej praxe stala zároveň nástrojom praktickej kritiky a progresívnej komunistickej premeny skutočnosti. Stala sa nielen účinným prostriedkom poznávania skutočnosti, ale aj výzvou k revolučnému činu a návodom k jeho uskutočneniu. Myšlienka sa v nej spojila s praxou, pravdivé poznanie s aktívnym revolučným konaním. To je stav, „keď filozofia nielen vnútorne prostredníctvom svojho obsahu, ale aj navonok svojím prejavom vstupuje do kontaktu a vzájomného pôsobenia so skutočným svetom svojej doby. Filozofia tak prestáva byť určitým systémom oproti inému systému a stáva sa filozofiou súčasného konkrétneho sveta.“ [4, s. 119] Spojením s revolučnou praxou získala nový charakter nielen filozofia, ale aj revolučná prax. Organickým začlenením do revolučnej praxe filozofia nič nestráca zo svojho imanentného charakteru, získava len nový praktický rozmer, ktorý jej umožňuje vidieť a rozvíjať aj tie vlastné črty, ktoré z hľadiska teórie už nebolo možné vidieť a rozvíjať. Sám Marx sa mohol stať a stal sa revolucionárom vo filozofii najmä preto, že sa stal súčasne filozofom revolučnej praxe a ideológom jej hlavného a dôsledného subjektu — proletariátu. Nepodľahol ilúzii, že filozofické princípy a idey, ktoré vypracoval, sa zrodili v dôsledku osobnej geniality v jeho hlave ako Minerva v hlave Jupitera. Naopak, plne si uvedomil, že tieto idey sú filozofickým zideálnením dozretých reálnych potrieb a úloh humanizačno-emancipačnej praxe proletariátu. V procese reflexie a rozvíjania týchto potrieb a úloh klasici marxizmu využívali, pretavovali a oživovali tradície minulosti a všetky pozitívne teoreticko-filozofické hodnoty minulosti. Vedeli, že bez tvorivého kritického osvojovania týchto hodnôt a na nich budovanej teórii nemožno správne reflektovať potreby doby a praxe, ani rozvíjať marxistickú filozofiu. Pri využívaní tradície však nikdy neupadli do tradicionalizmu. V proletariáte a jeho revolučnej komunistickej praxi našla marxistická filozofia svoju materiálnu zbraň a proletariát vo filozofii svoju duchovnú zbraň. Vznikom marxistickej filozofie sa končí stará a začína nová etapa vo vývoji filozofie tak, ako vznikom a rozvojom revolučnej praxe proletariátu a komunistickým hnutím končí predhistória dejín a začínajú skutočné ľudské dejiny.

Ako sme zdôraznili, marxistická filozofia nezačína filozofovanie špekuláciou, ale praktickým spoločenským kontaktom so skutočným svetom najmä na základe metódy politickej ekonómie, čiže — vyjadriac sa slovami Feuerbacha — „nefilozofiou“, zrušením filozofie existujúcej v podobe tradičnej špekulatívnej „filozofie prírody“ a „filozofie dejín“, ktoré si robili nárok na vyššie a dokonalejšie poznanie, ako je vedecké poznanie; pokračuje teoreticko-filozofickou reflexiou a filozofickým zmocnením sa sveta, čiže vytvorením dialektickomaterialistickej filozofickej vedy a ďalej jej praktickým uskutočnením vo svete, čím svet obohacuje a špirálovite sa k nemu vracia. Na stále vyššej úrovni sa tento cyklus ustavične rozvíja, čím sa ustavične obohacuje filozofia i reálna skutočnosť a prax jej premeny. Marxistická filozofia tak vyriešila jeden z najzložitejších problémov filozofie, problém, ako preklenúť most od vrcholov abstraktného filozofického myslenia k reálnemu životu a konkrétnej praxi, ako prekonať protiklad medzi poznaním a realitou, subjektom a objektom, objektívnou zákonitosťou a tvorivým ľudským činom. Revolučná prax je východiskom, základom, kritériami i cieľom marxistickej filozofie. Najhlbší zmysel a najvyšší cieľ poznávacej i kritickej funkcie marxistickej filozofie je v praktickej revolučnosti. Ide o filozofiu nielen filozofov a pre filozofov, ale najmä o filozofiu revolučnej praxe ľudí a pre ľudí, ktorí pretvárajú skutočnosť a tvoria dejiny, ktoré sa formujú a rozvíjajú ako revoluční pretváratelia sveta a tvorcovia dejín, ako budovatelia socializmu a komunizmu. Predmetom i obsahom filozofie je dialektika objektívnych podmienok a ich konkrétnej praktickej premeny na základe spoločensko-ľudskej tvorivej aktivity. Dôsledná vedecká objektívnosť sa v nej spája s revolučnou aktivitou subjektu, s metódami triednej analýzy a s princípom straníckosti, triednosť s humanizmom, predmet vedy s predmetom filozofie. Tým sa ale vytvára kvalitatívne nový vzťah medzi filozofiou a vedou i zodpovednosť filozofie za riešenie gnozeologických teoreticko-metodologických problémov vedy a jej orientácie v smere humánnej revolučnej praxe. Marxistický filozof žije vo filozofii a bojuje za ňu, ale nie za filozofiu samú, ale prostredníctvom nej za revolučnú progresívnu premenu skutočnosti, za rozvoj praktického humanizačno-emancipačného procesu, za vybudovanie socialistickej a komunistickej spoločnosti. Na jednej strane je nositeľom a aktívnym rozvíjateľom systému filozofických poznatkov a na druhej strane revolučným bojovníkom za ich uskutočnenie v živote a praxi spoločnosti, v procese jej humánneho pretvárania. Hlavnou otázkou pre neho nie je otázka, čo urobí vo filozofii a pre filozofiu, ale čo urobí na základe filozofie a prostredníctvom nej v prospech spoločenského pokroku a slobodného rozvoja človeka. Marxistická filozofia nemá svoju podstatu a zmysel v slonovej veži imanentizmu a abstraktného akademizmu, ale v praktickej revolučnej aktivizácii miliónových nás pracujúcich pri humánnom pretváraní skutočnosti a vytváraní podmienok pre všestranný slobodný rozvoj každého prostredníctvom všetkých a obrátene. Dnes

sa tak deje najmä revolučnou praxou výstavby socialistickej a komunistickej spoločnosti.

V ideovom dedičstve Marxa a Engelsa tvorivo pokračoval Lenin. Ak Marxova a Engelsova koncepcia filozofie bola viac-menej ešte len teoretickým vyhlásením vedeckej a humánnej podstaty novej filozofie, tak v 20. storočí sa táto otázka stala praktickou záležitosťou a východiskom i zložkou praktického boja za komunistické pretvorenie sveta, za slobodu a šťastie ľudstva. Dialektiku filozofickej teórie a revolučnej praxe rozpracoval Lenin v podmienkach rozvoja proletárskych revolúcií a prvej fázy budovania socialistickej spoločnosti. Stal sa príkladom toho, ako možno a treba brániť princípy marxizmu a nestáť sa dogmatikom a ako súčasne možno a treba tvorivo ovládnuť a revolučne rozvíjať ideové dedičstvo Marxa a Engelsa a nestáť sa revizionistom.

Pri tvorivom osvojovaní a rozvíjaní ideového dedičstva Lenina treba postupovať tak, ako on pristupoval k ideovému dedičstvu Marxa a Engelsa. Len tak môžeme jeho ideové dedičstvo nielen ubrániť, ale aj tvorivo rozvíjať v jednote s úlohami a potrebami praxe budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti. Vracanie sa k ideovému dedičstvu klasikov marxizmu-leninizmu je stále veľmi aktuálne a potrebné. Nemôže však znamenať iba jeho mechanické prevzatie, ani jeho vydávanie za niečo hotové, čím možno riešiť dnešné problémy. Ide o to, aby sme toto dedičstvo pochopili ako zložitý proces jeho tvorby v konkrétnych historických kontextoch a aby sme zdroje jeho vzniku, sily a formy jeho rozvoja konfrontovali s novou situáciou, aktualizovali a chápali ako návod k činnosti. Pritom v ňom treba odlišovať zásadné a trvalé teoreticko-metodologické a svetonázorové princípy a vedecky zdôvodnené závery od tých názorov, ktoré majú charakter domnienky, hypotézy, alebo boli vyslovené iba náhodne atď. Na základe historického a diferencovaného prístupu k ideovému dedičstvu klasikov marxizmu-leninizmu možno spolu s nimi kráčať vpred na ceste, ktorú oni vytýčili, v boji za idey humanizmu, slobody a pokroku. Aj dnešná prax ukazuje, že cesta k filozofickej pravde vedie len po tejto ceste a nie vedľa nej alebo dokonca v jej protismere.

V boji za hlboké osvojenie ideového dedičstva klasikov marxizmu-leninizmu a za tvorivý a revolučný rozvoj marxistickej filozofie, za správnu interpretáciu a realizáciu dialektickej jednoty filozofickej teórie a revolučnej praxe sa marxisticko-leninskí filozofi museli a musia neustále vyrovnávať nielen s rôznymi formami buržoáznej filozofie a ideológie, ale aj (či predovšetkým) s rozličnými prejavmi revizionizmu a dogmatizmu, ktoré deformovali marxizmus aj v tejto oblasti a filozofiu orientovali raz na servilné posluhovanie existujúcim praktikám, inokedy do abstraktnej kritickej opozície, vyúsťujúcej do antisocializmu.

Aktivita revizionistov pri interpretácii vzťahu filozofie a praxe vyústila do teoretickej hypertrofie filozofického imanentizmu a abstraktného akademizmu, aby sa prakticky orientovali na prax podmienenú zá-

ujmom maloburžoázie a kapitálu. Sformovali tézu, že tvorivý rozvoj marxistickej filozofie sa môže diať nie na základe jej organického spojenia s revolučnou komunistickou praxou, najmä s praxou výstavby reálneho socializmu, ale mimo nej alebo dokonca v protiklade k tejto praxi, v kritickej opozícii voči nej i voči politike a ideológii strany. Izolovanosťou od triedneho záujmu a triednej pozície sa vraj prekonáva triedny fragmentarizmus marxizmu a marxistická teória vďaka „nezávislej inteligencii“ sa môže ako globálna teória rozvíjať na základe univerzálnej ideovej filiácie a kultúrno-ideovej integrácie. Na tomto základe sa potom aj internacionálna spolupráca a výmena skúseností pri filozofickej reflexii internacionálnej praxe výstavby reálneho socializmu interpretovala ako zbytočná alebo dokonca škodlivá pre rozvoj „autentickej“ marxistickej filozofickej teórie. Princíp proletárskeho internacionalizmu sa nahrádzal na jednej strane princípom kozmopolitizmu a na druhej strane princípom nacionalizmu. Tvorivý rozvoj marxistickej filozofie sa nahrádzal jej „humanizáciou“, „intelektualizáciou“, „demokratizáciou“ atď. Ich zdroje sa nachádzajú mimo ideového dedičstva klasikov marxizmu-leninizmu i mimo socialistickej revolučnej praxe. Predstavuje ich „marxológia“, „sovietológia“, „neomarxizmus“, fenomenológia, existencializmus, filozofická antropológia, štrukturalizmus, neopozitivismus atď. Pri využívaní týchto zdrojov sa vychádzalo z abstraktného antidogmatického kriticismu, odmietal sa princíp triednosti a straníckosti a pracovalo sa metódou kultúrno-ideovej integrácie, „názorových dialógov“, „imanentnej analýzy“ a pod., aby sa postulovala akademická, politicky neangažovaná filozofia bez vlastnej triednej tváre a ideologicky zameraná proti politike komunistickej strany. Z prakticko-sociálneho hľadiska išlo o ústup z triednych pozícií proletariátu a o prechod na triedne pozície maloburžoázie a buržoázie. Takto vznikla eklektická ideová zmes ideologicky integrovaná antileninizmom, antimarxizmom a antisocializmom, ktorá sa však maskovala heslom antidogmatizmu, antistalinizmu a „tvorivosti“. Na tejto platforme sa stretli a napriek neopodstatnenému haštereniu ideovo dopĺňali neantropologickí scientisti a protiscientistickí antropológovia.

Aktivita dogmatikov pri interpretácii vzťahu marxistickej filozofie a praxe sa prejavovala strážením a opakovaním ideového dedičstva klasikov marxizmu-leninizmu a jeho mechanickým aplikovaním na súčasné podmienky. Ich postupy a závery vzbudzujú dojem, akoby bola tvorivosť marxistickej filozofie raz navždy garantovaná ideovým dedičstvom klasikov marxizmu-leninizmu a jeho lineárnym predlžovaním na každé nové obdobie alebo kanonizovanými predstaviteľmi marxizmu. Na druhej strane vytvárajú ilúziu, akoby pre tvorivý rozvoj filozofie stačilo jej spojenie s praxou, presnejšie apologetická služba praxi. Filozofickú teóriu chcú jednostranne odvodiť z praxe a podriaďiť ju praxi, zredukovať neraz na konkrétne praktiky. Ich neschopnosť operovať pri vysvetľovaní a riešení tejto problematiky, ako aj pri kritike revizionizmu

materialistickou dialektikou a tvorivým riešením nových problémov vháňala vodu na mlyn. revizionistickej aktivite. Boj dogmatizmu s revizionizmom dokazoval zároveň ich vzájomnú potrebu a existenčnú spätosť. Revizionizmus potrebuje dogmatizmus, lebo len vo vzťahu k nemu môže vzbudzovať zdanie určitej hodnoty, potreby a oprávnenosti. Neželá si preto lepšieho protivníka, ako je dogmatizmus. To isté platí o vzťahu dogmatizmu k revizionizmu. Títo zdanliví nepriatelia ako každé metafyzické jednostrannosti sa predsa potrebujú a dopĺňajú. Stretávajú sa na rovnakej nedialektickej platforme a antisocialistickej prakticko-sociálnej pozícii. Právom sa cítia ohrození zo strany tvorivého rozvoja marxizmu-leninizmu a najmä marxistickej filozofie na základe jej dialektického spojenia s revolučnou socialistickou praxou. Revizionizmus i dogmatizmus budujú svoju silu len na slabinách marxisticko-leninskej teórie a socialistickej praxe. Ich silou sú najviac ohrozované a ich slabínami najviac posilňované. Ak sa z pozícií marxistickej teórie a socialistickej revolučnej praxe bojuje proti dogmatizmu, musí sa súčasne bojovať i proti revizionizmu. Úspešný boj s revizionizmom možno vybojovať len vtedy, keď sa zároveň bojuje proti dogmatizmu a obrátene.

Dnes, keď sa vybojoval u nás vcelku úspešný boj s revizionistickými i dogmatickými deformáciami dialektiky marxistickej filozofickej teórie a socialistickej praxe, čo je významný predpoklad úspešného boja aj proti rozličným formám buržoáznej filozofie a ideológie, ide o to, aby sme túto jednotu ďalej rozvíjali, objasnili úlohu a ďalšie možnosti filozofie v tejto jednote, aby sme objasnili celý zložitý mechanizmus tohto spojenia a najmä úlohy a funkcie filozofie v živote a praxi budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti. Pritom si treba uvedomiť, že o vplyve marxistickej filozofie na praktický reálny život človeka a spoločnosti nemožno usudzovať len (ani nie predovšetkým) podľa množstva a kvality práce profesionálnych filozofov, ale najmä podľa priameho i nepriameho vplyvu samej podstaty a princípov tejto filozofie na myslenie a činnosť jednotlivcov, kolektívov, spoločenských inštitúcií atď.

Marxistická filozofia plní svoje praktické *humanizačnoemancipačné poslanie* tak orientáciou na *vonkajšiu spoločenskú úlohu* zameranú voči životu a praxi spoločnosti vo všetkých oblastiach a rovinách jej prejavu, ako aj na *vnútornú úlohu* zameranú v smere vlastného tvorivého rozvoja. Tieto dve úlohy sú vo vzájomnej dialektickej podmienenosti a sprostredkovanosti. Tvoria dvojedinú úlohu. Veď spoločenskú úlohu môže filozofia náročne a zodpovedne plniť len vtedy, keď sa sama neustále rozvíja a skvalitňuje a skvalitňovať sa ako teória môže nielen na základe teórie, ale najmä prostredníctvom praktického plnenia spoločenskej úlohy.

V ďalšej časti úvahy zameriame našu pozornosť na spoločenskú úlohu marxisticko-leninskej filozofie, ktorej plnenie je aj základnou

formou plnenia jej vnútornej úlohy. Plnenie spoločenskej úlohy filozofie sa realizuje celým radom jej základných a vedľajších sociálnych funkcií. Ich delenie na základné a vedľajšie je relatívne. Vymedzenie a klasifikácia týchto funkcií je aktuálna úloha, ktorej význam rastie s rastom úlohy filozofie v rozvinutej socialistickej spoločnosti. K jej riešeniu možno pristupovať z rozličných aspektov pri zohľadnení rozličných východísk a kritérií. Celý problém sa komplikuje ešte tým, že v niektorých funkciách dominuje priamy vplyv filozofie, v iných nepriamy, sprostredkovaný. Napriek určitej nejednotnosti marxistických filozofov pri používaní kritérií pre objasnenie podstaty a hierarchizácie funkcií marxistickej filozofie v živote a praxi socialistickej spoločnosti sa pokúsime o určitú charakteristiku a hierarchizáciu týchto funkcií.

Vplyv filozofie na život spoločnosti je teoretický i praktický, prejavuje sa v oblasti spoločenského vedomia a politického systému i v oblasti spoločenského bytia a praxe.

V našom postupe pri vymedzovaní a klasifikácii sociálnych funkcií marxistickej filozofie zohľadníme najmä jej dialektickú spätosť s revolučnou praxou. Z tejto spätosti všetky sociálne funkcie vyplývajú, v jej rámci prebiehajú a do nej vyúsťujú. Tu majú svoje východisko, zdôvodnenie a cieľ základné, východiskové funkcie marxistickej filozofie, a to:

1. *Prakticko-premenná funkcia.* Jej obsah a charakter sme v podstate objasnili v doterajšej úvahe.

S touto funkciou sú dialekticky späté ďalšie základné funkcie marxistickej filozofie, a to teoreticko-poznávací, svetonázorová a ideologická funkcia. Možno povedať, že v prakticko-premennej funkcii pramenia a do nej i vyúsťujú. Sú jej konkretizáciou i prehlbením.

2. *Teoreticko-poznávací funkcia* patrí k tradičným a základným funkciám filozofie. S rastom úlohy subjektívnych činiteľov v socialistickej spoločnosti význam tejto funkcie ustavične rastie. Filozofické poznanie je nielen determinované celým systémom vedeckého poznania a spoločenského vedomia vôbec, ale stále viac ich aj determinuje. Pri plnení teoreticko-poznávací funkcie vychádza marxistická filozofia z dialektického spojenia s vedou, v ktorom dominuje metodologický aspekt nad encyklopedickým. Súčasný prudký rozvoj vedeckého poznania si vyžaduje nové teoreticko-metodologické filozofické spracovanie a súčasne podmieňuje obohatenie a rozšírenie filozofických metodologických postupov. Na druhej strane zasa rozvoj metodológie vnútorne stimuluje rozvoj vedeckého poznania.

Svoje poznanie buduje filozofia predovšetkým z poznatkov a metód jednotlivých vied i z celého systému vied. Zovšeobecňuje vedecké poznatky a na základe špecifickej filozofickej aktivity ich na najvyššej úrovni integruje. Z tohto faktu urobili niektorí jednotlivci záver, akoby poznávací funkcia filozofie predstavovala jednostranný scientizmus. Tým, že filozofia z vedy vychádza, vedou sa nasycuje, môže súčasne na vedu aktívne pôsobiť, poukazovať na jej fragmentárnosť, miesto a úlohu

v celkovom ľudskom poznaní, ako aj na jej zmysel a ľudskú hodnotu. Stáva sa najvšeobecnejšou metodológiou vedeckého poznávania i prakticko-premennej funkcie vedy. Marxistická filozofia nemá istejšiu istotu ako tú, ktorú získa z vedy. Na tomto fakte je založený jej vedecký charakter a teoretický rozmer, v podstate ktorých je dialektika konkrétnej, absolútnej, relatívnej a objektívnej pravdy. Pri interpretácii teoretického rozmeru marxistickej filozofie sme sa aj u nás stretli s dvoma krajinami.

Na jednej strane sa úsilie o teoretickosť filozofie interpretovalo scientisticko-pozitivisticky. Jeho predstavitelia volali po takom úzkom spojení filozofickej analýzy a myšlienkových postupov so špeciálnymi vedami (prírodnými i spoločenskými), že mizol rozdiel medzi nimi a filozofiou. V tejto súvislosti sa za základné metódy filozofie pokladali verifikačné a formálnologické metódy, hypertrofovali sa tendencie matematizácie, kybernetizácie, symbolizmu atď. Filozofická problematika sa pokladala za najlepšie vyriešenú vtedy, keď sa objektivisticky interpretovala formou matematického, sociologického, či iného „ekvivalentu“.

Na druhej strane sa úsilie o teoretickosť marxistickej filozofie interpretovalo protivedecky. Jeho predstavitelia vychádzali z imanentnosti marxistickej filozofie a hypertrofovali jej špecifické filozofické metódy analýzy, antropologické, etické a axiologické princípy a stavali ich proti vedeckým metódam, postupom a záverom i nad ne. Pri filozofickom stavaní a riešení otázok a problémov nadväzovali na tradičné filozofické systémy, antropologické tradície metódou ideovej filiácie a pod. Podcenilo sa pritom rozvíjanie vedeckého aparátu samej filozofie, jej vedecká objektívnosť a systémová konzistentnosť. Na druhej strane sa hypertrofoval subjektivismus, gnozeologický a axiologický individualizmus.

Obe tieto krajnosti sa prejavovali aj v Československu a mali tu svojich konkrétnych zástancov a propagátorov. Ich spoločným menovateľom bolo úsilie interpretovať teoreticko-poznávaciu funkciu filozofie ako filozofickú záležitosť izolovane od praxe socialistickej výstavby, politiky a ideológie strany, alebo ako niečo, čo je nad nimi, čím by sa mali riadiť. Otázka teoretického charakteru marxistickej filozofie je oveľa zložitejšia, než aby sa dala zredukovať na jeden z týchto (alebo iný) spôsobov jej riešenia. Jej zabezpečovanie je mnohorozmerné a mnohostranné. Rozhodne sa nemôže diať izolovane od života a praxe celej spoločnosti. To vyplýva zo zložitého a komplexného systémového charakteru marxistickej filozofie a z jej súvislosti so spoločnosťou. Z jej celostného systému nemožno vytrhnúť jeden postup, jednu metódu a pod., hypertrofovať ich a postaviť nad iné alebo proti druhým. Ak sa tak stane, vznikajú rozličné metafyzické deformácie.

Na základe zovšeobecnenia a integrácie vedeckých poznatkov marxistická filozofia pomocou vlastných metód analyzuje a reflektuje vo svojom kategóriálno-pojmovom systéme najvšeobecnejšie otázky vzniku

a vývoja prírody, spoločnosti a myslenia. Jej predmet a poznatky sa však dialekticky prepletajú s predmetom a poznatkami špeciálnych vied, ktoré riešia aj určitú časť či aspekty filozofickej problematiky. Filozofické všeobecno existuje v dialektickej jednote so zvláštnymi a jedinečným. Preto všetky filozofické kategórie a pojmy nemajú univerzálny, všeobecný charakter a na riešení viacerých filozofických problémov participujú aj vedné odbory.

Pri vytváraní svojho kategoriálno-pojmového systému sa však marxistická filozofia opiera aj o mimovedecké zdroje a formy skúsenosti a poznania, akými sú napríklad umenie, každodenná skúsenosť širokých mas skoncentrovaná v najrozličnejších formách (umenie, zvyky, listy čitateľov a poslucháčov atď.), rozličné porady, konferencie a pod. Aj vďaka nim sa do filozofickej teórie dostáva niečo, čo sa nemôže získať iba z vedy. Filozofia je takto nielen pokračovaním, ale aj prekročením vedy. Jej obsah je oveľa bohatší ako veda a zovšeobecnenie jej poznatkov. To oprávňuje filozofiu k aktívnemu vzťahu k vede. Tomuto vzťahu je cudzia pasivita i pozícia absolútneho ideologického arbitra vedy. Filozofickú teóriu nemožno pochopiť ako „sólo-teóriu“. Zvýšenie teoreticko-poznávacej funkcie marxistickej filozofie musí rešpektovať všetky tieto i iné skutočnosti. Pritom si treba uvedomiť základnú skutočnosť, že ide o teóriu praktickú, a preto revolučnú a kritickú, čo ešte podrobnejšie rozvedieme.

Filozofické poznanie sa vo forme svojho kategoriálno-pojmového systému stáva v určitom smere aj svetonázorom. Z tohto jeho charakteru vyplýva *svetonázorová funkcia filozofie* a s ňou spojená, či z nej vyplývajúca *metodologická funkcia filozofie*. Metodologickú funkciu voči ľudskému poznaniu a konaniu realizuje filozofia ako celok, najmä však filozofickým svetonázorom. Veď metodologická funkcia filozofie spočíva v tom, že sa svetonázor uplatňuje v poznávacej i praktickej činnosti vedcov a ľudí vôbec, že orientuje túto činnosť v smere univerzálnosti, komplexnosti a systémovosti, aby sa videlo všetko v dialektike všeobecného, zvláštného a jedinečného. Núti ľudí vidieť jednotlivé javy a procesy v kontextoch celku a celok v konkrétnej štruktúrovanosti, vidieť za rozmanitosťou jednotu a jednotu v rozmanitosti, za pominuteľnosťou stálosť a stálosť v pominuteľnosti. Pretože svetonázor má aj prakticko-normatívny rozmer, od jeho charakteru a uplatnenia závisí to, či sa človek zapája do spoločenského procesu cieľavedome a aktívne alebo živelne a pasívne. Svetonázorová orientácia priamo ovplyvňuje teoretickú i praktickú životnú aktivitu ľudí vo všetkých oblastiach a rovinách života spoločnosti. Na druhej strane sa metodologická funkcia marxistickej filozofie realizuje sprostredkované cez špeciálne vedné disciplíny, ako aj cez vedeckú politiku a ideológiu. Filozofická pravda sa stane pravdou praxe a nástrojom premeny skutočnosti len cez pravdu spomenutých sprostredkujúcich článkov. Organické spojenie filozofie so špeciálnymi vedami, ako aj s politikou a ideológiou, ich metodologické

ovplyvňovanie filozofiou je hlavná cesta vplyvu filozofie na život a prax spoločnosti. Predpokladom správneho vplyvu filozofie na vedu, politiku a ideológiu je, aby filozofia bola nielen „filozofickou“, ale aj správne vedeckou, politickou a ideologickou. Ilúzia o imanentnosti filozofie spojená s ilúziou o politickej indiferentnosti a ideologickej neutralite je len prejav živelného vplyvu spoločenských záujmov, vedy, politiky a ideológie na existenciu a rozvoj filozofie, a to neraz toho najhoršieho vplyvu. Ide o to, aby filozofia bola cieľavedome pod rozumným vplyvom rozumných mimovedeckých činiteľov, aby sa mohla rozumne rozvíjať. Tak ako bez rozumného zohľadnenia týchto rozumných činiteľov niet rozumnej filozofie, tak ani bez zohľadnenia a uplatnenia rozumnej filozofie niet dôslednej vedy a ani marxisticko-leninskej politiky a ideológie. Bez filozofického svetonázoru a filozofickej metodológie nemôže ani jedna vedná disciplína dôsledne vyriešiť vlastné metodologické a poznávacie problémy, ktoré sú organicky späté a dialekticky prepojené s filozofickými metodologickými a svetonázorovými problémami. Tak isto nemôže bez filozofického základu žiadne politické a ideologické riešenie byť koncepcne systémové a perspektívne. Treba však v tejto súvislosti ešte raz spomenúť aj druhú stránku veci, že bez vedeckej a politicko-ideologickej nasýtenosti niet obsažnej revolučno-praktickej filozofie.

Vďaka svojmu charakteru a miestu v systéme ľudského poznania a aktivity plní filozofia aj *integračnú funkciu* v poznaní a konaní človeka a spoločnosti. Ako špecifická zložka kultúry spája aj jednotlivé zložky kultúry do kultúrneho celku či systému, prekonáva nebezpečenstvo fragmentarizmu a rozortizmu a sprostredkováva zásadné výdobytky jednotlivých zložiek vedy a kultúry navzájom. Túto integračnú funkciu neplní však filozofia len (ani nie predovšetkým) teoretickým a svetonázorovým rozmerom, ale aj (či najmä) svojím praktickým a ideologickým rozmerom. Metodologickú a integračnú funkciu by sme mohli charakterizovať i ako aspekty alebo podfunkcie teoreticko-poznávacej a svetonázorovej funkcie filozofie. Termíny však nie sú pre našu úvahu rozhodujúce.

3. Ďalšou základnou funkciou marxistickej filozofie je jej *ideologická funkcia*. V nej sa vari najkoncentrovanejšie prejavuje prakticko-premenná i teoreticko-poznávacia funkcia marxistickej filozofie. Jej prostredníctvom sa teoreticko-poznávacie, svetonázorové, metodologické a integračné poznatky, princípy, postupy a zásady stávajú priamo východiskom a nástrojom praktickej politiky. Táto funkcia filozofie je podmienená vedecko-humánnou podstatou a praktickou úlohou marxisticko-leninskej ideológie v spoločenskom vývoji. Ako je známe, marxisticko-leninská ideológia je systémom politických, ekonomických, právnych, filozofických, morálnych, estetických a iných názorov, v ktorých sa na jednej strane z pozícií objektívneho humánneho záujmu a historického poslania robotníckej triedy dôsledne vedecky reflektuje reálna skutoč-

nosť a prax jej premeny a na druhej strane bytie, prax, potreby, záujmy a ciele robotníckej triedy v nej nachádzajú svoje vedecké a humánne zdôvodnenie. Z tohto aspektu je marxistická ideológia „sebauvedomením“ robotníckej triedy, ktorá sa vďaka nej z „triedy osebe“ premenila na „triedu pre seba“ a stala sa rozhodujúcim dejinnotvorným subjektom. V organickej dialektickej väzbe na objektívny záujem, historické poslanie a revolučnú prax robotníckej triedy má marxistická filozofia kvalitatívne nový obsah. Robotnícka trieda a jej predvoj, komunistická strana, ktorá cieľavedome riadi a organizuje revolučnú prax robotníckej triedy, sú nielen rozhodujúcim subjektom tejto praxe, ale aj rozhodujúcim subjektom poznania tejto praxe a spoločenských procesov. Správne pochopenie tohto subjektu je nielen základom prekonania prejavov gnozeologického a axiologického individualizmu a akademizmu, ale aj pochopenia vzťahu filozofie k tomuto subjektu a úlohy filozofov v tomto vzťahu. Hlavným cieľom ideologickej funkcie marxistickej filozofie je teoretické zdôvodnenie revolučnej praxe a historického cieľa robotníckej triedy v jednote s prostriedkami a formami ich realizácie. Ak má naša filozofia túto svoju základnú úlohu plniť, musí byť v priamych i nepriamych kontaktoch s politikou a ideológiou strany. Len za predpokladu, že z nich filozofia vychádza, môže vzrastať jej spätný vplyv na ne, a to tak cestou teoreticko-metodologického a svetonázorového vplyvu na konkrétne vedy, ako aj svojím vplyvom v úlohe formy vedeckého poznania na praktické spoločenské procesy a teoretickú i praktickú aktivitu pracujúcich mas. Vzhľadom na túto skutočnosť sa aj obsažná propagandistická a popularizačná práca filozofov, ktorá sprostredkováva vplyv filozofie na vedomie a konanie širokých mas, stáva vnútornou organickou zložkou tvorivého rozvoja marxistickej filozofie a ideológie, pretože realizácia správnych ideí a ich overovanie, zdokonaľovanie a uskutočnenie v praxi nie je o nič náročnejší proces, ako proces ich vytvárania.

Ideologická funkcia marxistickej filozofie je založená na dialektickej jednote a interakcii vedy a ideológie. Vedeckosť a ideologickosť marxistickej filozofie majú historický charakter. Musia sa neustále zdokonaľovať a rozvíjať v konkrétno-historických podmienkach a súvislostiach. Cez ideologickú funkciu môže marxistická filozofia pôsobiť ako najvšeobecnejšia vedecká teória sveta a zároveň ako najhumánnejšia ideológia a svetonázor robotníckej triedy, ako nezastupiteľný nástroj plnenia jej historického humanizačno-emancipačného poslanca. Základom tejto možnosti je nová kvalita triedneho záujmu a historického poslanca robotníckej triedy. Nová kvalita marxistickej filozofie a jej ideologickej funkcie nie je teda daná teoretickou veľkosťou jej zakladateľov a predstaviteľov, ale predovšetkým tým, že je pravdivou vedeckou reflexiou objektívneho záujmu a potrieb revolučnej praxe robotníckej triedy ako nositeľky nových, historicky najpokrokovejších spoločenských vzťahov a novej humánnej spoločnosti. V tomto zmysle má široký obsah. Záujem a historické poslanie robotníckej triedy, pretože je v súlade s objek-

tívnymi tendenciami spoločenského vývoja, ako aj s princípmi vedy a humanizmu, môže sa realizovať len na základe plného rozvoja a praktickej realizácie vedy a princípov humanizmu. Dialektika vedy a ideológie je taká, že čím je ideológia vedeckejšia, tým je ideologickejšia, tým je reálnejšia, presvedčivejšia a prakticky účinnejšia. Na druhej strane čím je veda ideologickejšia, tým je vedecky dôslednejšia, humánnejšia a prakticky efektívnejšia. Marxistická ideológia musí byť vedeckou, aby sa nestala subjektivisticko-voluntaristickou, utilitaristicko-pragmatickou a teoreticky bezmocnou pred teoretickými argumentmi cudzích ideológií. Veda zasa musí byť živá marxistickou humánnou ideológiou, aby sa nestala samoučelnou, antihumánnou a bezmocnou pred nevedeckými a antihumánnymi ideologickými a svetonázorovými tlakmi. Akcentovaním vedeckosti a prísnej objektívnosti sa v ideologickej funkcii marxistickej filozofie poukazuje na potrebu dôslednej vedeckej analýzy konkrétnej skutočnosti a akcentovaním ideológie, princípov triednosti a straníckosti sa poukazuje na spájanie vedy s objektívnym humánnym záujmom a revolučnou praxou robotníckej triedy už v procese tvorby vedy a nielen následne formou vnucovania vedy revolučnej praxi proletariátu. Deformácia dialektiky vedy a ideológie v ideologickej funkcii bola spoločným menovateľom a hlavným zdrojom všetkých vývojových tendencií a prejavov revizionizmu v Československu v šesťdesiatych rokoch. Tu bol základ nesprávnych predstáv o marxistickej filozofii a socialistickej ideológii ako objektívnej „čistej vede“, ktorá je obsažná, lebo jej zodpovedá niečo zo skutočnosti, ale pritom je nezávislá od spoločnosti a jej sociálnych štruktúr. Pritom si však robí nároky na usmerňovanie života a praxe spoločnosti. Na druhej strane ide o takú interpretáciu ideológie, že sa chápe ako bezobsažný, nepravdivý subjektivisticko-pragmatický jav bez vedeckého, revolučne predvídateľného charakteru. V základe tejto interpretácie je názor, akoby nepravda bola na rozdiel od pravdy bezobsažný poznatok. Interpretáciou nepravdivéj falošnej ideológie ako bezobsažného poznatku, ktorý nie je reflexiou určitého triedneho záujmu, sa odpútava pozornosť od triednej interpretácie ideológie.

Z ideologickej funkcie marxistickej filozofie vyplýva celý rad ďalších funkcií, ako sú: *revolučno-kritická funkcia*, *organizačno-riadiaca funkcia*, *výchovná a axiologická funkcia*. Aj tieto by sa mohli charakterizovať ako aspekty či podfunkcie ideologickej funkcie marxistickej filozofie, lebo bližšie objasňujú mechanizmus dialektického spojenia filozofie so životom a praxou socialistickej spoločnosti.

Revolučno-kritická funkcia marxistickej filozofie vyplýva z jej imanentného kritického charakteru. Marxistická teória „v pozitívnom pochopení jestvujúceho zahŕňa zároveň aj pochopenie jeho negácie...“, každú vzniknutú formu chápe v pohybe, teda i z jej pomíňajúcej stránky, neskláňa sa pred ničím a je svojou podstatou kritická a revolučná“. [5, s. 32] Kritika sa chápe ako konštruktívna zložka a forma vedeckého poznávania a praktickej konštruktívnej premeny spoločenskej skutoč-

nosti. Cieľom kritickej funkcie filozofie je odhaľovať to, čo je pozitívne a perspektívne v spoločenskej skutočnosti a aktivizovať progresívne sily pre revolučný rozvoj všetkého pozitívneho a perspektívneho. Negácia je v tomto procese odvodená z konštrukcie a je jej podriadená. Negácia je prostriedkom a konštrukcia cieľom. Negácia je v svojej podstate konštruktívnou, pozitívnou. Hodnototvorný konštruktivizmus je v marxistickej kritike absolútny, deštrukcia a negácia sú relatívne. Takáto kritika nie je záležitosťou „kritických mysliteľov“ stojacich mimo praxe a spoločnosti, ale záležitosťou praktických progresívnych spoločenských síl, stojacich na pozíciách objektívneho záujmu robotníckej triedy a na princípoch vedecko-humánnej politiky a ideológie tejto triedy. V marxistickej kritike nejde o totálnu kritiku existujúcej nedokonalkej skutočnosti v mene akéhosi romantického, dokonalého, neskutočného, ale pri tom nereálneho ideálu, ale o konkrétnu kritiku existujúceho, ale neoperspektívneho v mene perspektívneho. Ide o revolučnú, praktickú komunistickú kritiku spojenú s triednym revolučným subjektom komunistickej kritiky, ktorá je imanentnou hybnou silou v komunistickom pretváraní spoločenskej skutočnosti a má preto triedny a stranícky charakter a dôsledne vedecký obsah. Taká bola aj Marxova kritika uplatnená pri analýze kapitalizmu a rozvíjaná v jeho Kapitáli.

Z ideologickej funkcie marxistickej filozofie vyplýva aj jej *axiologická funkcia*, ktorej cieľom je skúmať a hodnotiť spoločenské javy a procesy z triednych pozícií, záujmov a cieľov robotníckej triedy. Táto funkcia má nezastupiteľné miesto pri vytváraní humánneho hodnotového systému a komunistickej hodnotovej orientácie človeka — budovateľa komunizmu.

Riadiaca funkcia marxistickej filozofie spočíva v priamom i nepriamom vplyve marxistickej filozofie, najmä prostredníctvom jej kategoriálno-pojmového aparátu, na cieľavedomé riadenie spoločenských procesov, ako aj na riadiace orgány a kádre. Uplatňuje sa v dialektickej jednote s riadiacou funkciou ostatných vied. Táto funkcia marxistickej filozofie rastie úmerne s rastom cieľavedomosti pri tvorbe dejín v socialistickej a komunistickej spoločnosti a najmä s rozširovaním účasti najširších mas na riadení spoločnosti, čo je zákonom socialistickej a komunistickej spoločnosti. Filozofia ako najvšeobecnejšia globálna koncepcia skutočnosti a spoločnosti osobitne umožňuje poznať celkové vývojové trendy a hlbinné hybné sily spoločenského vývoja, predvídať vývoj spoločnosti vcelku i jednotlivých spoločenských javov a procesov. A to je filozoficko-metodologický predpoklad, bez ktorého niet celkovej sociálnej prognostiky a plánovania v riadení spoločnosti. Hlbšie objasniť a prakticky realizovať riadiacu funkciu marxistickej filozofie úmerne jej významu je náročná úloha našej filozofie.

Vzhľadom na rastúci význam a úlohu subjektívneho činiteľa v praxi a živote socialistickej a komunistickej spoločnosti, najmä v podobe marxisticko-leninskej ideológie, rastie aj výchovná funkcia marxistickej filo-

zofie. Táto funkcia je podmienená tým, že človek je subjektom, objektom i cieľom marxisticko-leninskej teórie i komunistickej praxe.

Jedná sa však o človeka so všestranne rozvinutou a spoločensky aktívnou osobnosťou, o človeka, ktorý je revolučným pretvárateľom sveta. Hlavným cieľom výchovnej funkcie marxistickej filozofie je vychovávať takéhoto človeka, formovať vedecký materialistický svetonázor, marxisticko-leninské vedomie a komunisticú aktivitu človeka a prispievať tak k výchove nového človeka, budovateľa komunizmu, ktorého život je premknutý komunisticou ideovosťou, spájajúcou hlboké poznanie s osobným presvedčením a revolučným činom. Len na základe vedeckého svetonázoru môže človek porozumieť tendenciám a hlbinným hybným silám spoločenského vývinu a stať sa uvedomelým tvorcom dejín. Len na tomto základe sa možno správne orientovať v zložitom spoločenskom pohybe, rozpoznať lži a demagógiu antimarxistických a antisocialistických síl a prebojovávať komunistické idey mieru, spravodlivosti, slobody a demokracie.

Všetky spomínané funkcie marxistickej filozofie sú vo vzájomnej dialektickej súvislosti a podmienenosti, i keď v určitých podmienkach, čase a súvislostiach vystupuje niektorá do popredia. Žiadnu z nich však nemožno izolovať a absolutizovať a potom stavať nad ostatné alebo proti nim. Všetkým treba venovať zvýšenú pozornosť, i keď prakticko-premenná teoreticko-metodologická svetonázorová a ideologická funkcia musí stať pre svoj základný generálny význam v strede tejto pozornosti. Dialektická hierarchizácia a rozvoj týchto funkcií, hľadanie a uplatňovanie adekvátnych foriem a prostriedkov pre ich uplatnenie v živote a praxi človeka a spoločnosti zodpovedá vzrastajúcej úlohe marxisticko-leninskej filozofie v rozvinutej socialistickej spoločnosti. Ide o filozofiu revolučnej praxe a ľudskej aktivity, založenej na filozofickej vedeckej teórii najvšeobecnejších zákonov vzniku a vývoja prírody, spoločnosti a myslenia. Tvorivý revolučný rozvoj marxistickej filozofie vo všetkých jej funkciách, aby sa stala stále významnejším nástrojom poznania a ďalšieho revolučného pretvárania spoločensko-ľudskej skutočnosti a aby stále účinnejšie pomáhala pri poznávacej a riadiacej činnosti strany, ako aj v jej ideologickom boji za víťazstvo ideí mieru, humanizmu, slobody a demokracie, aby aktivizovala stále širšie masy pracujúcich pri komunistickej prestavbe spoločnosti — patrí k základným úlohám nášho filozofického frontu a každého marxistického filozofa osobitne. Tak je poslanie marxistickej filozofie a jej úlohy v živote a praxi socialistickej spoločnosti sformulované aj XV. zjazdom KSČ a osobitne v známom straníckom dokumente *Vývoj, súčasný stav a úlohy spoločenských vied* z roku 1974. V náväznosti na náročné úlohy vytýčené pred filozofiu v tomto dokumente prijalo Predsedníctvo ÚV KSČ 17. júna t. r. ďalší významný dokument *Jednotný program spoločenských vied po XV. zjazde KSČ*. Sú v ňom konkretizované základné úlohy aj pre filozofiu a vytýčené hlavné cesty, formy, prostriedky a sily na ich

realizáciu. Plnením týchto úloh naša filozofia i naši filozofi najlepšie splnia aj odkaz februárového víťazstva pracujúceho ľudu.

LITERATÚRA

1. XV. zjazd KSČ. Bratislava 1976.
2. MARX, K.: Tézys o Feuerbachovi. In: MARX—ENGELS: Nemecká ideológia. Bratislava 1961.
3. MARX, K.: Úvod ku kritike Heglovej filozofie práva. In: MARX, K. — ENGELS, F.: Svätá rodina. Bratislava 1963.
4. MARX, K. — ENGELS, F.: Spisy I. Praha 1961.
5. MARX, K.: Kapitál I. Bratislava 1959.

ЗАДАЧИ И ФУНКЦИИ ФИЛОСОФИИ В ЖИЗНИ И ПРАКТИКЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА

Рудольф Шима

В настоящей статье автор размышляет о задачах и функциях марксистско-ленинской философии в жизни и практике социалистического общества вообще и на этапе строительства развитого социалистического общества в частности. При этом он уделяет исключительное внимание содержанию отдельных функций философии и их классификации.

Исходным пунктом его рассуждений является прежде всего задача философии по отношению к практике и жизни общества, в котором философия имеет наивысшую цель и самый глубокий смысл. Эту задачу, однако, философия решает в диалектическом единстве с внутренней задачей философии, направленной на собственное перманентное совершенствование.

Кардинальной функцией марксистско-ленинской философии автор считает практико-преобразовательную функцию, из которой исходят, в которой сосредоточиваются и в которую выливаются все остальные функции марксистской философии.

С практико-преобразовательной функцией органически связаны такие основные функции марксистской философии, как теоретико-познавательная, мировоззренческая и идеологическая. Из этих основных функций автор выводит следующие функции марксистской философии: критико-революционную, методологическую, интеграционную, воспитательную, аксиологическую, организационно-управленческую. Все эти функции диалектически взаимосвязаны и взаимообусловлены. Их интеграционной основой является революционная практика.

AUFGABEN UND FUNKTIONEN DER PHILOSOPHIE IM LEBEN UND IN DER PRAXIS DER SOZIALISTISCHEN GESELLSCHAFT

Rudolf Šima

In der vorliegenden Studie widmet sich der Verfasser einer Betrachtung über die Rolle und Funktion der marxistisch-leninistischen Philosophie im Leben und in der Praxis der sozialistischen Gesellschaft überhaupt und in der Etappe des Aufbaus

einer entwickelten sozialistischen Gesellschaft im besonderen. Dabei widmet er eine ganz besondere Aufmerksamkeit dem Gehalt der einzelnen Funktionen der Philosophie und ihrer Klassifizierung. Als Ausgangspunkt seiner Erwägungen dient ihm insbesondere die Rolle der Philosophie der Praxis dem gesellschaftlichen Leben gegenüber, in dem das höchste Ziel und der tiefste Sinn der Philosophie liegt. Diese Aufgabe löst er jedoch in dialektischer Einheit mit der inneren Aufgabe der Philosophie, die auf die eigene permanente Vervollkommenung ausgerichtet ist.

Als die grundlegendste Funktion der marxistisch-leninistischen Philosophie bezeichnet der Verfasser die praktisch-variable Funktion. Aus ihr entspringen alle übrigen Funktionen der marxistischen Philosophie, in ihr verknüpfen sie sich, sie bildet ihren Ausgang. Mit der praktisch-variablen Funktion sind weitere grundlegende Funktionen der marxistischen Philosophie verknüpft: die theoretisch-kognitive, die weltanschauliche und ideologische. Von diesen grundlegenden Funktionen leitet der Verfasser weitere Funktionen der marxistischen Philosophie ab: die kritisch-revolutionäre, die integrierende, die erzieherisch-axiologische, die organisatorisch-leitende. Alle diese Funktionen sind in einem dialektischen Zusammenhang und einer gegenseitigen Bedingtheit. Die Grundlage ihrer Integration bildet die revolutionäre Praxis.